

lıkların aşılması şöyle dursun, bu sürecin gerçek sonucu, kültürelleşme maskesi altında bir grubun kimliğini kati bir şekilde kaybetmesi olmaktadır.

Kaynakça

- Bauman, Zygmunt (1991). "Modernity and Ambivalence." *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Mike Featherstone (ed.) içinde. London: Sage.
- Bruner, Edward (1996). "Tourism in the Balinese Borderzone." *Displacement, Diaspora and Geographies of Identity*. Smadar Lavie and Ted Swendenburg (eds.) içinde. Durham and London: Duke UP.
- Caillois, Roger (1984). "Mimicry and Legendary Psychastenia." *October* (Winter).
- Clifford, James (1986). "On Ethnographic Allegory." *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. James Clifford and George Marcus (eds.) içinde. University of California Press.
- Fabian, Johannes (1983). *Time and the Other: How Anthropology Makes its Object*. New York: Columbia UP.
- Freud, Sigmund (1995). "The Uncanny." *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud* 24 vols. içinde. Hogart Press.
- Grosz, Elizabeth (1995). "Space, Time and Bodies." *Space, Time and Perversion* içinde. New York: Routledge.
- Hall, Stuart (1991). "The Local and the Global: Globalization and Ethnicity." *Culture, Globalization and the World System*. Anthony D. King (ed.) içinde. Hampshire and London: Macmillan.
- Irigaray, Luce (1985). *Speculum of the Other Woman*. Trans., Gillian Gill. Ithaca: Cornell University Press.
- Kristeva, Julia (1982). *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. Trans., Leon S. Roudiez. New York: Columbia UP.
- Lefebvre, Henri (1991). *The Production of Space*. Trans., D. Nicholson-Smith. Oxford and Cambridge: Blackwell.
- Rosaldo, Renato (1989). *Culture and Truth: The Remaking of Social Analysis*. London: Routledge.
- Sartre, Jean-Paul (1993). *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. Trans., H. E. Barnes. Washington: Washington Square.

Hiçbir Şey Yapmamamın Göstergeleri: Loitering ve Çekirdek Çıtlama

Özet

Bu yazıda boş zaman geçirmekle bağlantılı olarak *loitering* ve çekirdek çıtlama, hiçbir şey yapmamamın göstergeleri olarak, göstergebilimsel bir analizle ve karşılaştırmalı biçimde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Göstergebilimsel olarak, her bir davranış, ardında yatan birçok anlam ve mesajı ileten bir gösterge olarak okunabilir. "Hiçbir şey" bir boşluk tarif ettiği için "hiçbir şey yapmama"yı hiçbir şey yapmadan göstermek aslında mümkün değildir. Hiçbir şey yapmamayı hiçbir şey yapmadan göstermenin güçlüğü yüzünden, "hiçbir şey yapmamak" zorunlu olarak ancak "bir şey yapmak"la en iyi şekilde temsil edilebilir. "Aylakça dolaşmak, sürtmek, yolda oyalanmak, sallanmak, (zamanı) boş geçirmek, gezmek..." (Oxford, 1990) anlamına gelen *loitering* düz anlamsal düzeyde masumane bir biçimde aşağı yukarı hiçbir şey yapmamayı gösterirken, yan anlamsal düzeyde her an işlenebilecek toplumsal bir "suç"u çağırır. Çekirdek çıtlama ise düz anlamsal düzeyde hiçbir şey yapmamakla karşıt biçimde "aktif" bir eylem olarak bir şey yapmaya işaret eder, yan anlamsal düzeyde ise bedeni, karnı bile doyurmayan ve başka eylemlerde bulunmayı önleyen bir yeme eylemiyle, yani neredeyse "hiçbir şey"le meşgul ettiği için hiçbir şey yapmamayı gösterir.

Signs of Doing Nothing: Loitering and Çekirdek Çıtlama*

Abstract

In this paper, being part of leisure time activities, loitering and çekirdek çıtlama are analyzed and treated as signs of "doing nothing" separately and also comparatively. Within a semiotic framework, every behaviour can be read as a sign conveying various meanings and messages attached to it. As "nothing" defines a void, it is not actually possible to signify "doing nothing" by doing nothing. Deriving from the difficulties of signifying "doing nothing" by doing nothing, doing nothing can only and unavoidably signified by "doing something." Having the definitions of "waiting, hanging around, lingering, dallying, etc..." loitering, while signifying more or less "doing nothing" innocently on a denotational level, it conjures up a possibility of a "crime" that can be committed any moment, on a connotational level. Çekirdek çıtlama by being an active behaviour opposing "doing nothing" indicates to the act of eating something on a denotational level; on the other hand, it represents "doing nothing" on a connotational level by engaging the body -preventing it to do other things as well- with an act of eating that does not even feed which could be seen very close to doing nothing.

Şebnem Timur

Melike Türkân Bağlı
Ankara Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Hiçbir Şey Yapmamanın Göstergeleri: Loitering ve Çekirdek Çıtlama

* Çekirdek çıtlama means eating sunflower seeds and it is a common act in Turkey which is done individually or collectively. To describe the act, it could be said that a certain amount of seed is taken and eaten one by one, in a routinized, rhythmic manner. It defines a repetitive movement that engages the body in a certain place for a certain period of time.

Hiçbir şey yapmamayı konu alan bu yazının çıkış noktası, son derece yalın, ancak aynı zamanda önemli ve çarpıcı bir kişisel yaşantıya dayanmaktadır. Yazının başlığını oluşturan konunun analizine geçmeden önce bu yaşantıyı aktaralım.

Bu satırların yazarlarından biri, 90'ların son deminde Amerika'da bulunmuştu. Yabancı bir ülkede bulunmanın getirdiği uyum zorluklarıyla karşı karşıyaydı. Kurallara olabildiğince uyararak sorun yaşamamak istiyordu. Yönergeleri dikkatle izliyor, gerekenleri yapmaya çalışıyordu. Şehrin pek de tekin olmayan mahallelerinde, duvarlarda veya dükkânların vitrinlerinde, üzerinde *No Loitering* yazan tabelalar görüyordu. Bu tabelalar onu tedirgin ediyordu; çünkü *No Loitering* deyiminin anlamını bilmiyor, ifadede karşı çıktığını anladığı loitering eylemini tanımıyordu. Bağlamsal ipuçlarına dayanarak yaptığı tahminlere göre loitering acaba dilenmek miydi? (Sözlüğü, henüz çeşitli nedenlerle açma fırsatı bulamadığı büyük bavulunda, bavulu da bir depoda kilitliydi). Yoksa *No Loitering*, "loto oynamayın" filan mı demekti? Ya da "yere çöp atmayın" mı diyorlardı? Yok yok, çöp atmak littering'di. *No Loitering*'in anlamını merak etmek bir yana, aslında deyimde söz konusu olan loitering eylemini bilmeyerek gerçekleştiriyor olmaktan korkuyordu. Ya şu anda farkında olmadan "loiteriyorduydu"?

Yerleşme işlemleri hızlanıp, sözlük meydana çıktığı gün, o güne kadar çeşitli nedenlerle anlamını öğrenemediği bu kelime için sözlüğe merakla baktı: "Aylakça dolaşmak, sürtmek, yolda oyalanmak, sallanmak, (zamanı) boş geçirmek, gezmek..." (Oxford, 1990).

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English'de (1995) "to loiter"i şöyle tanımlamaktaydı: "To stand in a public place, usually with no particular or obvious purpose." (Kamusal bir yerde, genellikle belirli ve açık bir amacı olmaksızın durmak -dikilmek-).

Neydi bu eylemlerdeki sakınca? Neydi -örneğin "sigara içilmez" levhalarında olduğu gibi- yapılmaması bir kural şeklinde emredilen/diretilen "kötülük"?

Sözlüklerin verdiği bilgilere dayanarak, kişi, amaçsızca, kamuya ait bir alanda boş boş gezerek ya da sallanarak vakit geçiriyorsa, içinde bulunduğu davranışın adı loitering'dir.¹ Buna göre loitering'in aşağı yukarı hiçbir şey yapmamak anlamına geldiğini görebiliriz. Bu şekilde davranan kişi neredeyse eylemsizdir. Bu anlam çerçevesinden baktığımızda bu kişi, tehlikeli veya sakıncalı herhangi bir şey yapıyor gibi görünmemektedir. Durmanın eylemsizliği içinde beklemekte, takılmakta, boş zaman geçirmektedir. Bu şekilde duran bir kişiye hangi gerekçeyle, hangi hakla NO, yani "burada durma!" denmektedir? Aslında gerçekten bu tür bir uyarıyla karşılaştığında kişi rahatlıkla, "ben hiçbir şey yapmıyorum ki!" diyebilir.

En modern tanımıyla "hiçbir şey yapmamak", "çalışmamak, tembellik etmek"tir (Okyanus Türkçe Sözlük, 1971). "Hiç" ise, "varlığı olmayan ya da yok denecek kadar önemsiz şey"dir (Okyanus Türkçe Sözlük, 1971). "Hiç"in bu tanımı, "varlığı yok denecek kadar önemsiz şeyleri" de kapsamından ötürü eleştirilebilir; zira "hiç", basit biçimde, "varlığı olmayan"dr. Varlığı olmayan bir şeyin yapıp

NO
LOITERING

¹ Şimdiye kadar bu yazıda loitering terimi, anlamı açıklanmasına karşın, orijinal haliyle, İngilizce olarak kullanılmıştır ve bundan sonra da bu şekilde kullanılacaktır. Bu tercihin nedenleri, (a) Loitering olgusunun Türkçe'de, değil tek bir kelimeyle, birden fazla kelimeyle bile karşılanamaması, ve (b) Loitering eyleminin yabancı bir kültürel bağlama ait olması ve bu yabancılığın kelimenin aynen korunarak güçlendirilmesi istegidir.

yapılmayacağı ya da varlığı olmayan bir şeyle bir şey yapılıp yapılmayacağı da, yani hiçbir şey yap(ma)ma, en basit akıl yürütmeye dayanan mantığa göre tartışma dışıdır.

Ancak tam olarak katılmadığımız halde yukarıdaki "hiç" tanımını alıntılamanın nedeni, bu tanımın, "sokaktaki adam"ın anlayışını yansıtması ve "varlığı yok denecek kadar önemsiz şeyleri" de kapsadığını bize hissettirmesidir. "Sokaktaki adam"a göre, hiçbir şey yapmamak, varlığı önemsiz olarak algılanan eylemleri de (örneğin, kahvede veya televizyon karşısında oturmak, arkadaşlarla laflamak) kapsar; dolayısıyla içerisinde mantıksal olarak hiçbir şey bulunmaması gereken hiçbir şey yapmamak kategorisi, bir anda, hiçbir şey yapmama olduğu iddia edilen birçok eylemle doldurulabilir. Buna göre, amaçsız, amacı belirsiz veya görünür olmayan eylemler, hiçbir şey yapmama durumuna yaklaşabilirler. Ancak, son kertede, hiçbir şey yapmamanın neyi kapsayıp neyi kapsamadığını tarif etmek son derece zordur.

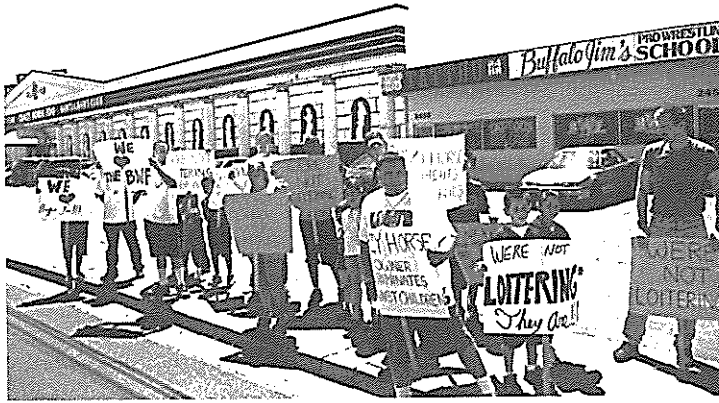
Hiçbir Şey Yapmamanın Bir Göstergesi Olarak Loitering

Göstergebilimsel açıdan bakıldığında, *loitering*, hiçbir şey yapmama niyetini tam olarak kendisiyle gösteren, samimi bir eylem gibi görülebilir. Çünkü, *loitering*, tanım gereği, içerisinde amaçsızlığı ve eylemsizliği barındırmaktadır. Öte yandan *loitering*, toplumsal olarak, bu bakış açısındaki masumiyeti çağırıştırır; olası bir tehlikeyi, tehdidi ve suçu çağırıştırır. Hiçbir şey yapmamayı değil, aksine, çok kötü bir şey yapabilecek olmayı gösterir. Bu haliyle *loitering*, amacına -gösterilenine- en yakın biçimde ve "namuslu/dürüst" görünmekle birlikte, eylemsizlik ile olası olumsuz eylem arasındaki bir aralık olarak değerlendirilir. Bu anlamda *loitering*, Barthes'ın (1990) çift katmanlı mitolojik göstergesi gibi ele alınabilir. Yani düz anlamsal düzeyde *loitering*, masum ve samimidir -hiçbir şey yapmamak, hiçbir şey yapmamayı gösterir-; ancak, ideolojik bir kodlama içinde incelendiğinde, yani yananlamsal düzeyde, *loitering*, "hiçbir şey yap-

mama"nın "bir şey yapma"ya dönüştüğü, aktif bir eylem olarak kendisini gösterir. Bu kurgu içinde öznenin, "kötü niyetle" *loiter* ettiğini kabul edecek olursak, çok masum olarak görünen "oyalanmak" ve "sallanmak" eylemleri aslında niyeti gizleyen iyi birer kamuflej aracına dönüşebilir. Yani hiçbir şey yapmamanın, bir şey yapmayı ya da yapacak olmayı o an için kamufle eden bir perde gibi işlev gördüğü düşünülür.

Bu çerçevede *loitering*, doğrudan doğruya kaypak bir olasılığın temsili de olabilir. Bir aralar çok moda olan yanar-döner kartpostal-ları hatırlayalım. Bu kartpostalların üzerinde, belirli bir açıdan bakıldığında bir resim (örneğin, New York'un gündüz çekilmiş bir fotoğrafı), başka bir açıdan da başka bir resim (aynı noktadan New York'un gece çekilmiş bir diğer fotoğrafı) yansır. *Loitering* sözkonusu olduğunda da, buna benzer bir mekanizma işler. *Loitering*'in içerdiği hiçbir şey yapmama eylemi, bir yandan tamamen kendisi olarak, öte yandan da tam tersine bir suç içeren bir eylem hazırlığı -fırtına öncesi sessizlik- olarak okunabilir. Ancak bizim üzerinde durmak istediğimiz nokta, *loitering* denilen kategorinin bu kaypak doğasından ötürü, ne bir resmin ne de diğerinin mutlak olamayacağı, bu iki resmin birbirine geçişten doğaları nedeniyle, aslında bu açı değiştirme hareketinin kendisinin esas olduğudur. *Loitering*, iki resim arasında yakalayamadığımız o dönüşme ara noktasını, gerçek birleşim noktasını anlatır: Gayet masum "sallanma/boş zaman geçirme" eylemleriyle tehditkâr "suç" eyleminin ara noktasını. Diğer bir deyişle *loitering*, mitolojik göstergeyle düz anlamsal gösterge arasında, olasılığın kendisinin göstergesidir.

Dolayısıyla, bir gösterge yüzeyi olarak *loitering* hiçbir şeyi tam olarak kamufle edemez ya da perdeleyemez, çünkü bu iki resmin bulunduğu odalar arasındaki perde uçmaktadır. Bu kaygan anlamsal çerçeveler içinde belki de en belirli olanı, duvara çivilerle çakılı, çelik NO LOITERING tabelasıdır. *Loitering*'in yapıldığı yeri belirleyen, tabelanın altında bulunanları, kazara orada duran ya da oradan geçenleri, "bu *loitering* de ne demek?" diye durup bakanları zan altında bırakan bir tabeladır bu. *No Loitering* işareti, tıpkı yandaki lokantanın

veya kafenin tabelası gibi, sokağın bir yerine, hiçbir şey yapılmaması gereken bir geçiş alanını tanımlı kılan bir başlık atar.

Barthes'ın nesnenin anlambilimini tartıştığı yazısında değindiği gibi,

(...) Kesinlikle doğaçlamaya dayalı nesnelere bulmak için tam anlamıyla toplum dışı durumlara ulaşmak gerekir; sözgelimi bir sokak serserisinin gazete kâğıdından ayakkabılar yaparken tam olarak özgür bir nesne ürettiği düşünülebilir; ama bu da özgür bir nesne değildir; çok kısa sürede, bu gazete kâğıdı özellikle sokak serserisinin göstergesi olacaktır (1993:170).

Barthes bu yazıyı "anlamdan kaçan hiçbir nesne olamaz" diye bitirir. Bu yaklaşımı *loitering* meselesine uyarlayacak olursak, başlangıçta "sahiden" hiçbir şey yapmamaya dönük ve "gerçekten" masum bir davranış ortaya konmuş olsa bile, *loitering*, zaman içinde gerek uyuşturucu satıcılarının, gerek çete mensuplarının eylemlerinin öncesindeki bir davranış biçimi olarak görülmesi dolayısıyla, toplumsal olarak, kamusal alanda bir anlam değişikliğine uğramıştır. Yani, gerçekten sokakta "öylesine" dolaşmak veya takılmak olarak gerçekleşmiş olsa dahi *loitering*, bir süre sonra *loitering* diye tanımlanan bir kategori haline gelmiştir. Sokak serserisinin gazete kâğıdından yaptığı ayakkabı, birinci anlamlandırma düzeyinde sadece yoksulluğu simgelese de, ikinci düzeyde sokak serseriliğinin kendisini gösterir duruma gelir. Bu noktada, basit ve fonksiyonel gazete kâğıdından

yapılmış ayakkabının masumiyeti yok olur. *Loitering* söz konusu olduğunda da, birinci düzeyde ortaya konan eylem, basitçe hiçbir şey yapmamaktır. İkinci düzeyde ise, *loitering*'in, hiçbir şey yapmamayla her an kötü bir şey yapacak olma aralığını çerçeveleyen bir davranış olarak toplum tarafından kodlanmış olması söz konusudur. Bu kodlamadan sonra, artık *loitering*'in masumiyetinden bahsetmek güçtür.

Loitering'in bu şekilde algılanmasının altında yatan neden, modern kent yaşamının, kamusal alanda işlevsizliği tekinsiz, durağan ve riskli olarak değerlendiren anlayışından kaynaklanır. Peki, bu değerlendirme neye dayanıyor olabilir?

1. Canlı ama işlevsiz bedeninin, kamusal alanda -gözler önünde bulunması, kullanılmayan potansiyel enerjiden kaynaklanan bir olasılıklar zincirini akla getirir ve maalesef bu zincir de, hep kötüye yorulur. Yani *loiter* eden birinin yoldan geçen dilenciye para vereceği akla gelmez de bir başkasının parasını gasp edeceği sıklıkla düşünülür.

2. Kent büyük ölçekli, "akış"a dayanan bir sistemdir. Yani, araçların, insanların, malların, paranın, atıkların akışına dayanan bir sistem.² Harekete dayanan bu sistem içinde elbette ki durağanlığa yer yoktur. Büyük ölçüde ekonomik tabanlı olan bu trafik, kullanıcılarından da aynı dinamizmi bekler. Dolayısıyla bireyler, ya akışa katılmalı ya da akışı engelleyecek bir direnç noktası oluşturmamalıdır.

3. Geç kapitalist dönem, kent yaşamı ve bireyler üzerinde "psychic" bir etkiye de sahiptir. Bu etki, başka yaklaşımlarla birlikte, son zamanlarda Risk Toplumu kavramı bağlamında tartışılmaktadır. (...) Alman kararların sonucunda meydana gelen tehlikeler karşısında güvenlik normları sistemlerinin işlemez olduğu yerde başlayan Risk Toplumu" (Beck, 1999: 38), iktisadi girişimlere, istihdam güvencesine, sağlığa ve çevreye ilişkin risklerin yoğun bir şekilde çoğaldığı yeni bir modernite tarifi içinde konumlandırılır. Risk Toplumu'nda olasılıkların ve belirsizliklerin çokluğu ve çok-anlamlılık, yoğun bir gündem kazanır. Risk Toplumu psikolojisinin eylemler üzerindeki doğurgularına ilişkin olarak Beck, şunları söylemektedir:

2 Genel olarak hareket kavramının alışveriş merkezleri bağlamındaki incelemesi için bkz. Smith (2002).

3 Bu kanunla ve uygulamalarıyla ilgili bilgiler, internete www.ndsn.org/newsbriefs.html adresinden "High Court Rejects Chicago Anti-Gang Loitering Law" başlıklı yazıdan alınmıştır.

4 Bu konudaki daha eski ve bilinen örneklerden biri, Martin Luther King'in 3 Eylül 1958'de Alabama eyaletinin Montgomery şehrinde iki polis memuru tarafından, loitering yaptığı gerekçesiyle tutuklanmasıdır. Bu noktada loitering eyleminin Amerika Birleşik Devletleri bağlamında, azınlıkların iktidarla mücadelesindeki sembolik anlamı da dikkat çekicidir (<http://www.viscom.ohio.edu/moore.site/Pages/AboutMoore.html>).

Risklere bağlı olarak, ufkumuz da kararır. Çünkü riskler, neyin yapılması gerektiğini ifade ederler, ama neyin yapılması gerektiğini değil. Riskler, kaçınmaya, imtina etmeye yönelik emir kipini hâkim kılar. Dünyayı bir risk olarak tasarlayan kimse, sonunda eylem yeteneğini yitirir. Bu gelişmenin çarpıcı yönü şudur: Kontrol niyetinin gelişmesi ve arttırımı, bu niyeti karşısına döndürür (47).

Bu bağlam içinde loitering, başka risklerle birlikte, algılanmasındaki belirsizlik ve tanımlanmasındaki güçlük dolayısıyla, gündelik yaşam risklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Beck'in (1999) yukarıdaki sözlerinde olduğu gibi, yapılmaması ve imtina edilmesi gereken emir kipinde ifade eden "No Loitering" tabelasının görsel varlığı, bir "risk bölgesi"ni tanımlar. Bu tabela, aslında, bir yandan, tüm görünmez olasılıklar arasında loitering eyleminin gerçekleşebileceği bölgeye ilişkin olarak kişileri uyaran bir işlev görürken, öte yandan, işaret ettiği risk olasılığını da kurar, yaşatır ve güçlendirir.

Loitering'in tehlikeli olduğuna ilişkin önyargı, çarpıcı biçimde hukukî uygulamalarda da kendini ortaya koyar. 1992'de kabul edilmiş olan "Chicago Anti-Gang Loitering" kanunu,³ polisin, şüpheli bir çete mensubuyla birlikte, "bir yerde, görünen belli bir amacı olmaksızın bulunan" ve uyarıldığında tatmin edici şekilde dağılmayan kişileri tutuklamasına⁴ izin vermektedir. Aynı kanuna göre, loitering'le suçlanan kişilerin, suç içeren davranış, amaç veya sabıkalari kanıtlanmasa bile tutuklanmaları mümkündür. Bu kanun 1995'te, alt düzey bir mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunmuş olmasına karşın, Chicago polisi, bu kanuna dayanarak 89.000 dağılma emri vermiş ve 42.000 tutuklama gerçekleştirmiştir. Tutuklanan kişilerin çoğu siyah ya da Latın kökenlidir. Bir grup hukukçu masum amaçlarla loiter etme özgürlüğünü anayasal hakların bir parçası olarak değerlendirirken, ikinci bir grup bu görüşe katılmamaktadır. İkinci grup, mevcut "Chicago Anti-Gang Loitering" kanununun belirli bir suç davranışına odaklanmadığını ve Chicago kanun koyucularının bu kanunu gözden geçirerek "belirli tanımlanabilir alanlarda kontrolü sağlamak veya başkalarını bu alanlara girmekten caydırmak için" loitering'i yasadışı ilan etmeleri gerektiğini savunmakta ve suç olarak kabul edilen davranışın daha iyi tanımlanması zorunluluğunu gün-

deme getirmektedirler. Bir tartışma odağı yaratması sonucu "Chicago Anti-Gang Loitering" kanunu 1999'da Amerikan Anayasa Mahkemesi tarafından düşürülmüştür. Ancak konunun karmaşık doğası dolayısıyla tartışmalar dinmiş değildir.

Hukukî olarak loitering kavramının tam olarak ne olduğunun belirli olmayışı, loitering kelimesini anlamakla ilgili sorun yaşayan "yabancı"nın, kaygılarında son derece haklı olduğunu göstermektedir. Bütün bunlar, gerçekten de güzel bir havada sadece aylak aylak gezip gevezelik eden ya da boş boş dolaşan birinin her an polis tarafından alıp götürülebileceği olasılığına dehşetle işaret etmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, loitering'in ne olduğunu bilmeyen yabancıların yaşadığı zorluğun kaynağı, sadece kelimenin anlamını bilmemesi değil, kelimenin anlamını öğrendikten sonra bile belirsizliğin hâlâ devam etmesidir. Zira, kişi yaptığı şeyin o davranış kabırna ait olup olmadığını hâlâ bilememektedir. Buradaki incelikli nokta, eylemin niteliğinin, eylemi gerçekleştirenin niyetine bağlı olarak değişim göstermesidir. Yani eylemin kimliği, işin niteliğinden bağımsız olarak kişinin niyetiyle tanımlanmaktadır ki, bu da tamamen yoruma açık bir alan oluşturmaktadır. Zaten kavramın hukukî olarak tanımlanmasındaki zorluk da bunun bir kanıtı olarak görülebilir.

Bir şey yapmakla yapmamak arasındaki sınırdaki sınırdaki olmak, ayrıca eğer yapılan bir şey varsa, yapılanın ne olduğunu, ne eylemi ortaya koyan kişinin, ne karşıdakinin, ne polisin tam olarak tanımlayabilmesi ve tüm bu belirsizliklerin aslında hiçbir şey yapmamakla olan gizli bağı... Bunlar, loitering'i kavramsal bir analiz nesnesi olarak cazip bulmamızı ve hiçbir şey yapmamanın göstergesi olarak görebilmemizi sağlayan etkenler...

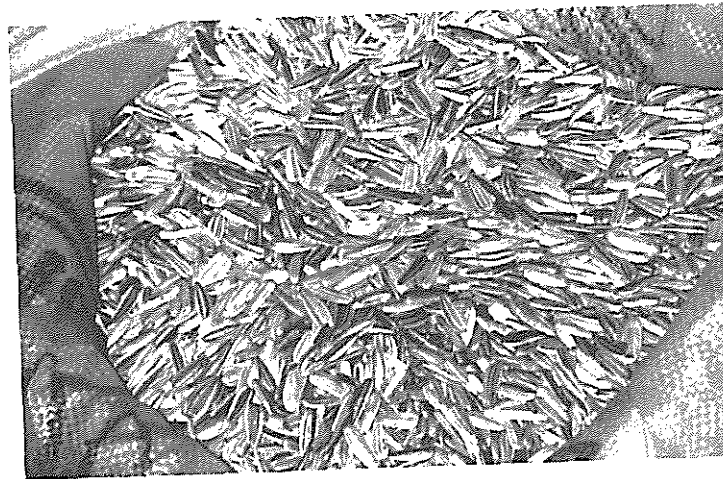
Hiçbir şey yapmamanın bir göstergesi olarak loitering'i tartışmaya biraz ara verip bir başka "olası" hiçbir şey yapmama göstergesine geçelim.

Hiçbir Şey Yapmamanın Bir Başka Göstergesi Olarak Çekirdek Çıtlama

Çekirdek çıtlama, hiçbir şey yapmamanın "boş zamanca" bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çekirdek, eli meşgul eder. El, hiçbir işe değil, boş ve doyurmayan çıtlama işine aracıdır. Bu da bir bakıma hiçbir şeydir. Çekirdek hiçbir şeyi, çekirdek çıtlama da hiçbir şey yapmamayı simgeselleştirir/gösterir.

Çıtlama, "iş"le boş zaman arasındaki paravan olarak da görülebilir. Çünkü çıtlama, iş yapmanın temel aracı olan eli meşgul eder ve dolayısıyla bireyi, "iş"ten, aşağı yukarı tamamen azat eder. Çekirdek çıtlama, boş zaman geçirmenin "boş zamanca" bir kisvesi olarak hiçbir şey yapmamanın hiçbir şey yapmamaya yakışır bir biçimde gösterilmesine yardımcı olur. Örneğin, çekirdek, çıtlamanın yarattığı hummalı faaliyete rağmen karın doyurmaz; çekirdek çıtlama sırasında ciddi ve kapsamlı hiçbir iş üretilemez. Çıtlama eylemi, ağzı da meşgul ettiğinden yüz, anlamlı herhangi bir ifadeye bürünemez. Kişi, neredeyse hiçbir hayat-memat meselesini çekirdek çıtlarken tartışamaz, çünkü çıtlama sırasında konuşmanın kendisi bile zor, hatta hemen hemen imkânsızdır.

Çekirdek çıtlama, belirli bir zamanda gerçekleştirilen tek ve yalıtılmış bir eylem olabileceği gibi, başka eylemlere de eşlik edebilir.

Çekirdek çıtlama, başka eylemlere eşlik ettiği durumlarda, eşlik edilen eylemi, daha boş, daha gayri ciddi ve daha işten uzak kılar. Örneğin, birbiriyle sohbet eden iki kişi eğer aynı zamanda çekirdek de çıtlıyorlarsa, konuştukları konunun daha az önemli olduğunu düşünürüz. Televizyon seyreden bir kişi aynı zamanda çekirdek de çıtlıyorsa, bu kişinin televizyonda izlediği programla kurduğu ilişkiyi daha zayıf olarak nitelendiririz. Dolayısıyla çekirdek çıtlama, eşlik ettiği eylemleri hafifletir: Boş olanı daha boş, faydasız olanı daha faydasız, fâni olanı daha fâni kılar.

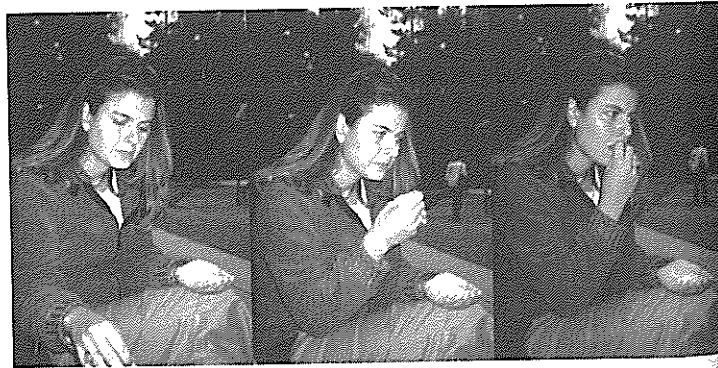
Doğu menşeli fakat Batı devşirmesi saat, birbirine eş aralıklar yaratan bir makine olarak, zamanı ölçme işini kusursuz biçimde yerine getirir. Mekanik saatin yarattığına benzer bir ritmi, çekirdek çıtlarken kişi, organik olarak simüle eder. Çekirdek çıtlamada, bedensel bir deneyim sözkonusudur; çünkü beden, bir makine gibi işlemek suretiyle, zamanı birbirine eş birimler (çekirdekler) hâlinde öğütür tüketir (birbirine eş birimleri tüketmek, zamanı eş aralıklarla ölçme sistemiyle paralellik gösterir). Burada, çekirdek çıtlama, yalnızca zamanın "bitirilmesi" anlamına gelmez; zamanı tüketme biçimi dolayısıyla da, zamanın geçirilmesi sürecini görselleştirir: Çekirdek çıtlayanın postürü, tekrara dayalı vücut hareketleri ve çekirdeklerden arda kalan kabuklarla... "Hiçbir şey", hiçbir zaman, çekirdek çıtlamada olduğu kadar görsel ve yığınsal olarak karşımıza çıkamaz.

Mekanik saat, aslen işi ölçmek için kullanılır. Bu anlamda, boş zaman, işle özdeşleşmiş olan bir araçla, yani saatle ölçülemez (boş zaman kavramı zaten "iş"in karşıtı bir biçimde "iş yapılmayan za-

man" olarak, yani negatif biçimde kodlanmıştır; pozitif olan, iş yapmanın kendisidir). Boş zaman, ancak "boş zamanca" bir şekilde ölçülebilir: Boş zamanın tiktakları, çekirdeğin çıtırtısıdır. Çekirdek çıtlama sürecinde yapılan herhangi bir iş yoktur. Çekirdek çıtlama, çekirdek çıtlamanın kendisi için yapılır ve tekrara dayalı zevk adınadır. Buradaki önemli noktalardan biri, "tekrar"la ilgilidir. Tekrar, zamanı tanımlar. Eylem zamanı, elimizde bulunan birim (çekirdek) miktarına birebir bağlıdır. Çekirdeğin miktarı, çıtlamanın gerektirdiği zamanın miktarıyla ilgilidir. (Aslında çekirdek çıtlarken ölçülen bir zaman da yoktur, zira zaten yapılan bir iş yoktur). Çekirdek çıtlamada geçirilen zaman, üretilen çer çöp veya posayla ölçülebilir. Hiçbir şey yapmama süreci -hiçbir şey yapmamaya yakışır bir şekilde- hiçbir şey yapmayarak hiçbir işe yaramayan kalıntılarla somutlaşır.

Kese kâğıdının içindeki, birim zamanı temsil eden çekirdek tanelerini kronometre eşliğinde bir rekor kırıyor edasıyla, büyük bir performans sergileyerek yemek, hıza dayalı bir eylem gerçekleştirmenin yanı sıra, bir ustalık gösterisi ortaya koymaktır. Çekirdek çıtlamanın kabul edilebilir bir hızı ve bir "racon"u vardır. İyi ve usta bir çıtlayıcı için taneyi kabuğundan bir türlü ayıramayan, bu yüzden de elini kullanan biri (ya bir çocuktur bu, ya da yabancı bir misafir) bir "ömür törpüsü"dür. Önce çıtlama tekniği -ki burada gerçekten bir teknikten bahsedebiliriz- sabırla anlatılmaya çalışılsa bile, bu, yılların tecrübesine dayandığı için öyle çabucak öğrenilemez.

Nerelerde çekirdek çıtlar? Tatil beldelerinde, sahilde yürürken, sokakta akşam yürüyüşüne çıkınca, yazlık sinemanın önünde

gelen geçene bakarken, pencereden dışarıyı seyrederken, aile çay bahçelerinde masada amaçsızca otururken... Bir yönüyle kolektif bir hal alır çekirdek çıtlamak. Aynı senkronize hareketleri, senkronize sesler eşliğinde beraber paylaşmaktan doğan bir beraberlik, kamusal alanın en kamusal ırmağında, yani en hareketli buluşma noktasında büyük bir ortaklık yaratır. Bu ortaklığın tarafları, aynı şeyi yaparak, dünyaya aynı pencereden baktıklarını ispatlayan bir eylem bütünlüğü sunarlar. Dışarıdan izleyenler için çekirdek çıtlayan bir grup, bir ittifak kurmuş gibi gözükür. Aynı sonucu üreten, aynı fikre varan, aynı davranışı sergileyen, aynı safta yer alan, görsel bir göstergeye aynı hızla eşlik eden bir grup bilinci...

Bir Karşılaştırma Denemesi: *Loitering* ve Çekirdek Çıtlama

Loitering ve çekirdek çıtlama eylemleri niteliksel ve kültürel açıdan farklı bağlamlara ait olduklarından karşılaştırılmaları zordur. Bununla birlikte, meseleye "hiçbir şey yapmama" çerçevesinden bakarak bu iki farklı eylemi birarada değerlendirmeye ve tartışmaya çalışalım.

Hiçbir şey yapmama amacıyla daha çok örtüşen *loitering*, paradoksal bir biçimde, aslında fiziksel bir faaliyet içeren çekirdek çıtlamayla karşılaştırıldığında daha tehlikeli ve dinamik/aktif olarak algılanır. Çekirdek çıtlama, *loitering*'e göre çok daha ehlî ve evcil görünmektedir. (Bu yolla, hiçbir şey yapmamak, herhangi bir şekilde onaylanmaksızın tanınır, tanımlanır, varlığı kabul edilir ve meşruiyet kazanır).

Loitering'deki tekinsizlik, çekirdek çıtlamada bulunmaz. Çekirdek çıtlama, ağız ve eli meşgul ettiği ve bu durum görsel olarak açık bir biçimde farkedilir olduğu için, zarar verme olasılığı daha düşük bir eylem olarak algılanır. Halbuki *loitering*, özünde zarar verme niyeti taşımaya bile, bunu görsel olarak belli etmenin -gösterge yaratmanın- güçlüğü dolayısıyla, tehlike hâlinin devam ettiği düşünülür. *Loitering*, niyeti belli edecek gösterge yaratmaktan âciz bir eylemsiz-

lik durumudur. Ancak, fırtına öncesi sessizlik gibi algılanarak fırtınaya delalet eder, fırtınayı gösterir. Bu anlamda, olumsuz bir yanarıma sahiptir. *Loitering*'de kişi hiçbir şey yapmıyor gibi görünse de, "orada" "durarak" ve "bulunarak" aslında bir şey yapar. Çekirdek çıtlamada da kişi, "orada" "durmakta" ve "bulunmaktadır", ancak kendi vücudunu makinavâri bir şekilde işlettiği –çekirdek çıtlama işiyle meşgul olduğu- için, tehlike olasılığını nötrler. Bu anlamda, birey, kendi kendisini pasifize etmiş durumdadır. Bu pasifize ediş, paradoksal bir şekilde bedeni belli bir fonksiyona ve etkinliğe angaje etme yoluyla gerçekleşir. Kişi kendini çekirdekle meşgul ettiğinden, o an için başka eylem olasılıklarına kapalı gözükür.

Hiçbir şey yapmamanın göstergeleri tartışılırken karşılaşılan önemli sorunlardan biri eylemlerin tanımlanması ve adlandırılmasıyla ilgilidir. Tanımlama zorluğuyla ilgili tartışmayı kuramsal olarak "eylem kimlikleme" (action identification) kuramıyla açabiliriz: Vallacher ve Wegner'in (1985) eylem kimlikleme kuramına göre, insanlar davranışlarını çeşitli şekillerde tanımlarlar, kimliklendirirler. Davranışların niteliği ile tanımlama şekli arasında karşılıklı etkileşim vardır. Davranışlara ilişkin tanımlamalar/kimliklemeler, alt ve üst düzeyde yapılabilir. Örneğin "odanın ışığını yakmak" alt düzeyde, "odayı aydınlatmak" ise üst düzeyde eylem kimlikleridir (Şekil 1).

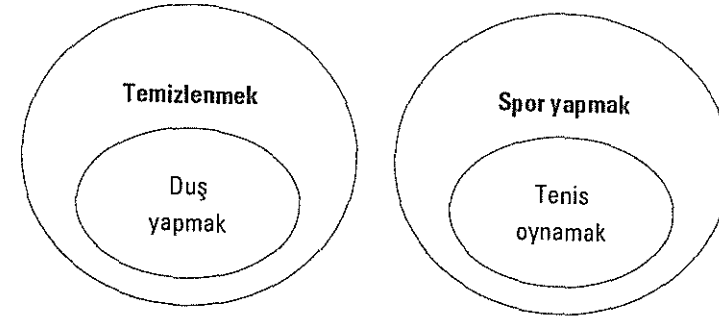
Alt kimlikleme	Üst kimlikleme
"Duş yapıyorum"	"Temizleniyorum"
"Tenis oynuyorum"	"Spor yapıyorum"
"Güneşleniyorum"	"Dinleniyorum"
"Ödev yapıyorum"	"Kendimi eğitiyorum"
"Yerleri süpürüyorum"	"Temizlik yapıyorum"

Şekil 1

Herşeyden önce eylem kimlikleme kuramında eylemlerin, aktörleri tarafından kimliklenmesinin ve tanımlanmasının söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. Ancak kuram, eylemleri ve göstergelerini tartışmak konusundaki esinleyici katkısından ötürü burada baş-

ka bir çerçevede kullanılacaktır. Şimdi, alt ve üst düzeyde eylem kimlikleme meselesini farklı bir biçimde okumaya çalışalım. Yukarıda (Şekil 1) verilen örnekleri gösterebilimsel bir ilişki düzeni içinde inceleyecek olursak, sol sütundaki eylemin sağ sütundaki daha geniş tanımının paradigmatik bir uzantısı olduğunu düşünebiliriz. Yani temizlenme eylemini içine alan küme, duş yapmayı kapsar, hem de metonimik bir şekilde kapsar. Duş yapmak, temizlenmenin bir çeşididir ve bir anlamda göstereni olarak da kabul edilebilir. Burada, duş yapmanın temizlenmenin bir göstergesi olarak ele alınması, eyleme yüklenen anlamın başka tek bir eylemle sınırlı olduğu izlenimini yaratmamalıdır. Kuşkusuz, duş yapmak sadece temizlenmek amacıyla değil, örneğin rahatlamak, güne güzel bir başlangıç yapmak, annenin sözünü dinlemiş olmak gibi çok farklı anlamlar da taşıyabilir. Bunlardan her biri, duş yapmak ile, gösteren-gösterilen ilişkisi içinde ayrı ayrı değerlendirilebilir.

Görsel olarak ifade edecek olursak:

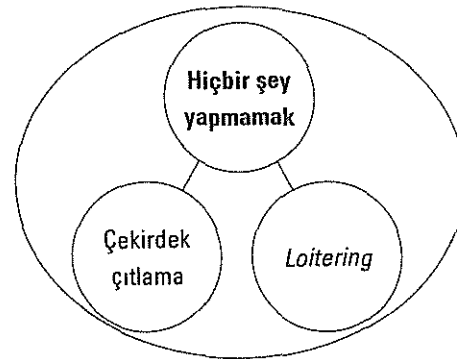

Şekil 2

Hiçbirşey yapmama kategorisine geri dönecek olursak, hiçbir şey yapmamak, ancak hiçbir şey yapmamakla en iyi şekilde temsil edilebilir. "Gerçek" hiçbir şey yapmama durumunda karşımıza çıkacak küme, içi kendiyile -kendi boşluğuyla- dolu boş bir küme olacaktır. Çünkü "hiçbir şey yapmamak" kümesi, herhangi bir eylemle doldurulmaya veya ilişkilendirilmeye çalışıldığı bir durumda "hiçbir şey yapmamak" kümesi olmaktan çıkacaktır. Hiçbir şey yapmamanın önceki eylemler gibi paradigmatik ve "parazitset" bir gös-

tergesini bulmak pek mümkün değildir. Bu yüzden hiçbir şey yapmamak, zorunlu olarak ve aslında gösterge kavramının doğasına daha uygun bir şekilde, kendinden başka olan bir şeyle temsil edilir: **Bir şey yapmakla...** Bu anlayışa uygun olarak, Şekil 3'te hiçbir şey yapmamayı gösteren "bir şey yapma" eylemleri olarak çekirdek çıtlama ve *loitering*, hiçbir şey yapmamak kümesinin içinde değil, bu kümeyle bağlantılı olarak kümenin dışında gösterilmiştir. Bu kavramsal çerçeve içinde hiçbir şey yapmamak, hiçbir şey yapmamak kümesine ait olmayan dışsal bir şeyle temsil edilmek durumundadır.

Hiçbir şey yapmamanın bir şey yapmakla temsil edilmesi, metaforik biçimde "anti-gösterge" olarak adlandırılabilir: Gösterdiği şeyi, gösterdiği şeyin karşıtını ortaya koyarak temsil etme. "Anti-gösterge" kavramı, *loitering* ve çekirdek çıtlama eylemleri çerçevesinde bir başka düzeyde de işlemektedir. İronik olarak, çekirdek çıtlama (aktif eylem) hiçbir şey yapmamaya (pasif eylem) işaret etmektedir. "Anti" terimi, çekirdek çıtlama eyleminin gösterge olmadığı anlamına gelmez. Hatta simgesel düzeyde daha üst bir bağlantı kurmak gerektiğinden, gösterge daha üst düzeyde bir gösterge haline gelir. Yani, gösterenle gösterilen arasındaki mesafe artmış ve ilişki daha gelişkin kılınmış olur. Gösterge kavramını kendinden başka bir şeye işaret eden bir örtü, perde veya bir yüzey olarak tanımlarsak, burada karşıtı üzerinden işleyen ve aslında tersi yoluyla düzünü tarif eden bir mekanizmadan bahsetmiş oluruz.

Şekil 3

Şekil 3'te göstermeye çalıştığımız gibi, *loitering* ve çekirdek çıtlama, hiçbir şey yapmamayla ilişkilendirilmiş iki farklı eylemdir. Görsel olarak bu iki eylemin birbirine eşit mesafede ve eşit ağırlıkta temsil edilmiş olmaları, onları niteliksel olarak eşit veya aynı kılmaz. Aksine, daha önce de değindiğimiz gibi, bu iki eylem, karşılaştırması zor, farklı sosyal ve kültürel bağlamlardan doğmuşlardır.

Sonsöz

Hiçbir şey, bir boşluğun tarifidir. Bu yazının amacı, kültürel davranış biçimleri olan çekirdek çıtlama ve *loitering*'in bu boşluğu kaplayarak nasıl görünür ve temsil edilebilir kıldıklarını tartışmaktır. Daha önce de tanımladığımız gibi, gösterge bir anlam yüzeyidir, bir arayüzdür. Bir zihinsel veya felsefi kategori olan "hiçbir şey" yapmama durumu iki farklı arayüz oluşturan bu eylemler tarafından farklı şekillerde temsil edilir ve hatta bazen de hayata geçirilerek görünür kılır.

Sadece eylemsel düzeyde baktığımızda *loiter* eden kişi ile çekirdek çıtlayan kişi arasında çok temel bir fark görürüz. *Loiter* eden kişi hakikaten amaçsızlığını sergileyen pasif bir durumdayken, çekirdek çıtlayan kişi bunu kamufle eden aktif bir durum içindedir. Bizi bu karşılaştırmayı yapmaya yönelten, her ikisi de hiçbir şey yapmamanın göstergesi olarak nitelendirilebilecek olan bu iki eylem arasındaki karşıtlığın çekiciliğidir.

Bu karşıtlığın ve çekiciliğinin kökeni, aslında iki eylemi kapsayan farklı sosyal, kültürel ve felsefi bağlamların ait olduğu daha büyük çerçevelerin tarihsel karşıtlığına ve çekiciliğine dayanır; Doğu'nun ve Batı'nın... *The Book of Nothing* (2000) kitabında Barrow'un değindiği gibi Batı, görünen olguları açıklamak için mantık ve analitik felsefeye dayanırken, Hiç/bir şey (*Nothing*) kavramına açıklamalarda hiçbir rol vermemiştir. Hatta mantık ve felsefe sisteminin bizi kendisini, "Hiç/bir şey"i de resmin bir parçası olarak gören bir anlayışın gelişimini engelleyecek şekilde yapılandırmıştır. Bu yapının tersine, Doğu felsefeleri sadece olumsuz çağrışımlara yol

açmayan ve kolay kavranan, "Bir şey-olarak-Hiç/bir şey" (*Nothing-as-something*) fikrini sade bir biçimde ortaya koyan ve kabul eden bir düşünce geleneğine sahiptir.

Hiç/bir şey kavramına ilişkin olarak ayrılan Doğu ve Batı dünyaları hiçbir şey yapmamaya da farklı değerler yüklemekte ve iki kültürde hiçbir şey yapmamak farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Çekirdek çıtlamayla *loitering* eylemleri arasında bu yazıda ortaya konan farklar, hiçbir şey yapmamanın farklı kültürel bağlamlara göre nasıl değişebileceğine ilişkin ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarının izini sürerek düğümü çözmek ve hiçbirşey yapmamanın göstergeleriyle birlikte Doğu ve Batının göstergelerini etkileşimsel bir biçimde ayrıca incelemek, bir başka yazının konusudur.

Kaynakça

- Barrow, J. (2000). *The Book of Nothing*. London: Jonathan Cape.
- Barthes, R. (1990). "Günümüzde Söylen." *Çağdaş Söylenler*. Çev. T. Yücel. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Barthes, R. (1993). "Nesnenin Anlambilimi." *Göstergebilimsel Serüven* içinde. Çev. M. Rifat ve S. Rifat. İstanbul: YKY.
- Beck, U. (1999). *Siyasallığın İcadı*. Çev. N. Ülner. İstanbul: İletişim.
- Okyanus Türkçe Sözlük* (1971). Ed. P. Tuğlacı. İstanbul: Pars Yayınevi.
- Oxford Advanced Learner Dictionary of Current English* (1995). Ed. J. Crowther. Oxford: Oxford University Press.
- Oxford Ansiklopedik İngilizce-Türkçe Sözlük* (1990). İstanbul: Sabah.
- Smith, J. (2002). "The Mall in Motion: A Narrative Stroll Through the Obstacle Course". http://proxy.arts.uci.edu/~nideffer/_SPEED_/1.3/product/smith/smith.html
- Vallacher, R. R. ve Wegner, D. M. (1985). *A Theory of Action Identification*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Modern Ahlakın Krizi ve Sonrası

Özet

Üzerinde yoğun tartışmalar yapıldığı modernlik, çelişik doğası itibarıyla çözümlenmesi güç bir olgudur. Modernliğin özgürleşmeci ve baskı altına alıcı iki zıt yapıya sahip olması ve temelde bu iki bileşenli yapının birbirlerini nasıl etkiledikleri konusunda farklı teoriler dolaşmaktadır. Bu çalışmada, modernliğin bu farklı bileşenlerinin aşılabilirliğine, başka bir ifadeyle bu iki yapının çetrefil ve birbirinin üstesinden gelemeyen çabuk ve karmaşık bir süreçte yol açtığına dikkat çekiliyor. Bu durum aynı zamanda modern ahlakın krizini de açığa çıkarmaktadır. Bir yandan yönetici iktidarın baskı pratikleriyle şekillenen kamusal ahlak, öte yandan piyasa ahlakının araçsalcı aklının hakim normları, bu aklın ve normlarının eleştirisine imkan veren eleştirel bir söylem aynı kriz sürecinin bileşenleridir. Bu halyle modern ahlakın krizi de aşılabilir bir süreçlik olarak belirmektedir. Modernliğin karmaşık yapısı ya da müphemliği, insan öznesinin müphemliğine de dikkat çeker, ve insan benliğinin, insanın ahlaki itkilerindeki karmaşık rolüne vurgu yapar. Modern ahlakın krizi sürecinde gündelik yaşamda insanların olaylar ve olgular karşısında aldığı tavır, hakikat temelli ideolojilerin tutarlı etik kodlarını boş çıkarmakta ve hakikati insanın ahlaki benliği ve tecrübesi üzerinden yeniden sorgulamaya yol açmaktadır.

Crisis of the Modern Ethics and the Aftermath

Abstract

Modernity, over which there has been intense controversy, is a difficult phenomenon to analyze as for its contradictory nature. Different theories prevail as to the facts that modernity has two opposite structures such as liberation and suppression, and how these two-component structures interact. This study dwells upon the impossibility of these different components of modernity, in other words, these two structures lead to a conflicting and complicated process where one cannot overcome the other, which also discloses the crisis the modern ethics goes through. The public ethics formed with the oppressions imposed by the governing power on one hand, and prevailing norms of the pragmatist mentality of the market ethics and the critical discourse that allows for criticizing this mentality and norms on the other hand, are the components of the same crisis process. Thus, crisis of modern ethics appears to be an impassable continuity. Complicated structure or ambivalence of modernity draws the attention to the ambivalence of human subject, and emphasizes the complex role of human being in his/her the ethical drives. The attitude taken by the human beings in daily life in the crisis of modern ethics against the events and facts invalidates the consistent ethic codes of truth-based ideologies, and paves the way to re-investigation of the truth over ethical self and experience of the human being.

Derya Erdem
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Enstitüsü